

АНОТАЦІЯ

Гулько О.М. Розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки (Політика і лідерство у вищій освіті) – Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню і моделюванню розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування.

Дослідження спрямоване на розв'язання суперечностей між: потребою суспільства у фахівцях з високорозвиненими лідерськими якостями й існуючими у практиці ЗВО малоефективними способами їх формування в процесі здійснення студентського самоврядування; необхідністю модернізації розвитку лідерських якостей сучасного здобувача вищої освіти у процесі діяльності органів студентського самоврядування й недостатньою інтеграцією світового практичного досвіду розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у вітчизняну практику.

Авторкою дослідження з'ясовано генезу та сучасний стан розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування. Здійснено аналіз нормативних документів та наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, який дав підстави стверджувати, що роль діяльності органів студентського самоврядування у процесах врядування в закладі вищої освіти є вагомою, необхідною і затребуваною у вітчизняній та світовій практиці, а розвинені лідерські якості здобувачів вищої освіти, які здійснюють студентське самоврядування у закладі вищої освіти, є запорукою його ефективної діяльності.

Вплив діяльності органів студентського самоврядування на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти підтверджено: результатами опитування здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників;

проведеним аналізом діяльності органів студентського самоврядування вітчизняних та зарубіжних закладів вищої освіти. Описаний практичний досвід діяльності органів студентського самоврядування зарубіжних закладів вищої освіти дає підстави для його запозичення з метою розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування закладу вищої освіти на різних його рівнях.

Розроблено модель розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування, яка функціонує на основі принципів: інноваційності (використання у практиці розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти новітніх форм, методів і засобів), цілісності (здійснення комплексного підходу до розвитку лідерських якостей студентів: обраної спеціальності, умов організації освітнього процесу в ЗВО, мотивації студентів до розвитку лідерських якостей, рівня залученості до участі у діяльності органів студентського самоврядування), співпраці (партнерської взаємодії між здобувачами вищої освіти та педагогічними/ науково-педагогічними працівниками, ефективної взаємодії між студентами), досконалості (залучення здобувачів вищої освіти до процесів оцінювання і корегування програм розвитку лідерських якостей відповідно до їх запиту), інтернаціональності (залучення до діяльності органів студентського самоврядування представників різних національностей, які здобувають освіту у закладі вищої освіти), гендерної рівності (забезпечення можливості рівноправного доступу та залучення до діяльності органів студентського самоврядування представників обох статей), особистісного й командного лідерства (здійснення впливу на розвиток лідерських якостей кожного окремого представника органів студентського самоврядування та усвідомлення необхідності й результативності командної взаємодії у процесі здійснення студентського самоврядування).

Запропонована модель розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування передбачає реалізацію взаємопов'язаних складників: мотиваційно-ціннісного, процесуального, технологічного та результативного і втілюється завдяки

діяльності Школи лідерства. Використання сучасних форм і методів у розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти та дотримання принципів інноваційності, цілісності, співпраці, досконалості, інтернаціональності, гендерної рівності, особистісного й командного лідерства забезпечує ефективний розвиток лідерських якостей учасників Школи лідерства.

Пілотування розробленої моделі розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування дало змогу розробити низку рекомендацій щодо ефективного розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти, зорієнтованих на використання на інституційному рівні та рівні діяльності органів студентського самоврядування.

Теорію і практику розвитку особистих якостей студента-лідера удосконалено розробленням методики використання SWOT-аналізу у процесі самодіагностування лідерських якостей здобувачів вищої освіти і прогнозування їх подальшого розвитку; застосуванням методу наставництва у діяльності органів студентського самоврядування шляхом залучення членів органів студентського самоврядування до менторства над студентами-першокурсниками.

Набули подальшого розвитку методи діагностики розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування за рахунок розроблення опитувальників з високим коефіцієнтом надійності та внутрішньої узгодженості; тематика заходів з розвитку лідерських якостей представників органів студентського самоврядування доповнена участю студентів у підготовці грантових пропозицій та реалізації проєктів; волонтерством, спрямованим на допомогу та підтримку Збройних Сил України (ЗСУ) і внутрішньо переміщених осіб; рольовими іграми, орієнтованими на розвиток особистісних лідерських якостей здобувачів вищої освіти та командного лідерства у процесі здійснення студентського самоврядування.

Автором дослідження виокремлено та обґрунтовано сукупність лідерських якостей, розвиток яких успішно відбувається у процесі здійснення студентського самоврядування: контактність; готовність до саморозвитку;

відповідальність; організованість; рішучість; креативність; дослідницькі якості; емоційний інтелект; соціальна активність; стратегічне бачення; уміння працювати в команді; соціальна адаптивність; здатність вести за собою; толерантність; готовність прийти на допомогу; турбота про психологічний комфорт у команді; служіння; інноваційність; відкритість до ідей, продукованих членами команди; особистісні й спільні групові цінності.

Запропоновано SWOT-аналіз застосовувати як метод ефективного аналізу особистісних рис, шляхом здійснення самоаналізу власних сильних та слабких сторін розвитку лідерських якостей, визначення способів потенційного розвитку та врахування можливих перешкод у цьому розвитку.

Теорію розвитку лідерських якостей особистості збагачено передовими ідеями зарубіжного досвіду діяльності студентського самоврядування з розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти.

Впровадження розробленої у дослідженні моделі розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти та рекомендацій щодо оптимізації цього процесу третій рік поспіль триває у Комунальному закладі вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського».

Наслідком цього стало підвищення ефективності розвитку лідерських якостей представників органів студентського самоврядування; їх обізнаність у питаннях особистісного і командного лідерства та шляхів побудови результативної командної взаємодії у процесі здійснення студентського самоврядування; формуванню умінь самодіагностики власних лідерських якостей і прогнозування їх подальшого розвитку. Впровадження підтвердило, що запропоновані форми: години спілкування, тематичні вечори, квести, челенджі, марафони, ярмарки, конференції, зустрічі, круглі столи, тренінги, просвітницькі тематичні лекції, проєкти, рольові ігри; методи: мозковий штурм, коло ідей, метод наставництва відповідають сучасним потребам освітянської практики стосовно розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Впровадження методу наставництва у діяльність органів студентського самоврядування сприяло швидшій та значно легшій адаптації студентів

першокурсників до умов навчання в закладі вищої освіти та розкриттю й розвитку їх здібностей.

Запропоновано рекомендації з реалізації розробленої моделі розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти у процесі здійснення студентського самоврядування, дотримання яких на інституційному рівні та у діяльності органів студентського самоврядування сприятиме розвитку лідерських якостей студентів, шляхом активізації, розвитку та підтримки діяльності органів студентського самоврядування у ЗВО.

Результати дослідження цілком готові до широкого застосування. Ними можуть скористатися дослідники розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти, зокрема, здобувачі освітньо-наукового рівня вищої освіти, а також члени органів студентського самоврядування.

Ключові слова: лідерство, лідерські якості, органи студентського самоврядування, заклад вищої освіти, розвиток, школа лідерства.

ABSTRACT

Hulko O.M. Development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government. – Qualification scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 – Educational, Pedagogical Sciences (Policy and Leadership in Higher Education) – Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to the theoretical justification and modeling of the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government.

The research aims to resolve conflicts between the societal demand for professionals with advanced leadership qualities and the existing, inefficient methods of their formation in the process of student self-government within higher education

institutions (HEIs); the need for modernization of the development of leadership qualities in contemporary higher education students during the activities of student self-government bodies and the insufficient integration of global practical experience in the development of leadership qualities in higher education students into domestic practice.

The author of the research clarifies the genesis and current state of the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government. An analysis of regulatory documents and scientific publications by domestic and foreign scholars has been conducted, providing grounds to assert that the role of student self-government bodies in governance processes in higher education institutions is significant, necessary, and recognized in Ukrainian and global practices. Developed leadership qualities of students engaged in student self-government at higher education institution are considered a guarantee of its effective operation.

The impact of student self-government activities on the development of leadership qualities in higher education students is supported by the results of surveys of higher education students and academic staff, as well as by an analysis of the activities of student self-government bodies in domestic and foreign higher education institutions. The described practical experience of student self-government bodies in foreign higher education institutions provides grounds for its adoption with the aim of developing the leadership qualities of higher education students in the process of implementing student self-government at different levels of the institution.

A model for the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government has been developed, which operates on the principles of innovation (utilizing innovative forms, methods, and tools in the practical development of leadership qualities in higher education students), integrity (implementing a comprehensive approach to the development of students' leadership qualities, considering the chosen specialty, conditions of the educational process in higher education institutions, student motivation for developing leadership qualities, and the level of involvement in the activities of student self-government bodies), collaboration (partnership interaction between

higher education students and pedagogical/scientific-pedagogical staff, effective collaboration among students), excellence (involving higher education students in the evaluation and adjustment of leadership qualities development programs according to their needs), internationality (involving representatives of different nationalities who are pursuing education in the institution in the activities of student self-government bodies), gender equality (ensuring equal access and involvement of representatives of both genders in the activities of student self-government bodies), and personal and team leadership (influencing the development of leadership qualities of each individual member of student self-government bodies and recognizing the necessity and effectiveness of teamwork in the implementation of student self-government).

The proposed model for the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government involves the implementation of interconnected components: motivational-value, procedural, technological, and results-oriented. It is realized through the activities of the Leadership School. The utilization of modern forms and methods in developing the leadership qualities of higher education students and adherence to the principles of innovation, integrity, collaboration, excellence, internationality, gender equality, personal and team leadership ensures the effective development of leadership qualities among members of the Leadership School.

The piloting of the developed model for the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government has enabled the formulation of a set of recommendations for the effective development of leadership qualities. These recommendations are oriented towards institutional and student self-government activity levels.

The theory and practice of developing the personal qualities of a student-leader are enhanced by the development of a methodology for using SWOT analysis in the self-diagnosis of leadership qualities in higher education students and forecasting their further development; by the application of mentoring in the activities of student self-government bodies through engaging members of these bodies in mentoring roles for first-year students.

The methods for diagnosing the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government have further evolved through the development of questionnaires with high reliability and internal consistency coefficients. The thematic scope of activities for the development of leadership qualities among representatives of student self-government bodies has expanded, including student participation in the preparation of grant proposals and project implementation; volunteering aimed at supporting the Armed Forces of Ukraine and internally displaced persons; role-playing games focused on the development of personal leadership qualities and team leadership in the process of student self-government.

The author of the research has identified and justified a set of leadership qualities whose successful development occurs in the process of student self-government. These qualities include approachability, readiness for self-improvement, responsibility, organizational skills, decisiveness, creativity, research skills, emotional intelligence, social activism, strategic vision, teamwork, social adaptability, ability to lead, tolerance, willingness to help, concern for psychological comfort within the team, service orientation, innovation, openness to ideas generated by team members, and personal and shared group values.

The proposed SWOT analysis is suggested to be applied as an effective method for analyzing personal traits by conducting self-analysis of one's own strengths and weaknesses in the development of leadership qualities. This method allows identifying potential development paths and considering possible obstacles in this process.

The theory of personality leadership development has been enriched by advanced ideas from international experience in the activities of student self-government for the development of leadership qualities in higher education students.

The implementation of the developed model for the development of leadership qualities in higher education students and recommendations for optimizing this process has been ongoing for three consecutive years at the Communal Institution of Higher Education "Bar Humanitarian Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevsky".

As a result, there has been an improvement in the effectiveness of developing leadership qualities among representatives of student self-government bodies. They have gained knowledge in the areas of personal and team leadership, as well as ways to build effective teamwork in the process of student self-government. The initiative has contributed to the formation of self-diagnostic skills for their own leadership qualities and the ability to forecast their further development. The implementation has confirmed that the proposed forms such as informal discussions, thematic evenings, quests, challenges, marathons, fairs, conferences, meetings, roundtable discussions, training sessions, informative thematic lectures, projects, and role-playing games, along with methods like brainstorming, idea circles, and mentorship align with the modern needs of educational practice regarding the development of leadership qualities in higher education students. The introduction of mentorship into the activities of student self-government bodies has facilitated a faster and significantly easier adaptation of first-year students to the conditions of study in higher education institutions and the unfolding and development of their abilities.

Recommendations for implementing the developed model for the development of leadership qualities in higher education students in the process of student self-government are proposed. Adhering to these recommendations at the institutional level and in the activities of student self-government bodies will contribute to the development of leadership qualities in students by activating, developing, and supporting the activities of student self-government bodies in higher education institutions.

The research results are ready for broad application and can be utilized by researchers focusing on the development of leadership qualities in higher education students, particularly those pursuing higher education degrees, as well as members of student self-government bodies.

Keywords: leadership, leadership qualities, student self-government bodies, higher education institution, development, leadership school.